

ných vedomostí, nýbrž o metodu celoživotní právnické prípravy; o to, jak nejlépe pomoci studujícím, aby z dějin státu a práva vytěžili takové momenty rázu politického, historického a teprve ve třetí řadě právně technického, které mají pro ně hlavní význam jako pro socialistické právníky, a které právě římské právo poskytuje v tak hojné míře.

Milan Bartošek

Za tisku vyšlo již druhé doplněné a značně přepracované vydání tohoto díla.

Univ. prof. dr. Václav Vaněček, Dějiny státu a práva v Československu, Praha 1961, str. 659*

V Štátnom pedagogickom nakladateľstve vyšiel ako učebná pomôcka Právnickej fakulty Karlovej univerzity „nástin“ syntézy dejín štátu a práva ČSSR, ktorý — podľa slov autora — predstavuje v podstate čiastočne rozšírené tézy k pripravovanému väčšiemu dielu.

O význame marxistickej, všetkým požiadavkám vyhovujúcej učebnice dejín štátu a práva ČSSR netreba podrobne hovoriť. Stačí poukázať na to, že čím ďalej tým viac prechádza ťažisko výuky na vysokých školách na samostatné štúdium, na prednášky s pozmeneným charakterom. To predpokladá predovšetkým takú učebnicu, ktorá je súca pôsobiť nielen odborne, ale aj svetonázorove a výchovne. A práve výchovná sila dejín štátu a práva ČSSR je neobyčajne silná. Dejiny štátu a práva vychovávajú k historickému chápaniu spoločenských javov, k správnenému, marxistickému chápaniu súvislostí štátneho a spoločenského života; sú dôležitým prameňom orientácie v politickom dianí a významným prostriedkom výchovy k socialistickému uvedomeniu, k socialistickému vlastenectvu a proletárskemu internacionalizmu. Z týchto príčin treba privítať dielo prof. V. Vaněčka, ktoré je podkladom pre ďalšiu prácu na tvorbe takej vysokoškolskej učebnice, ktorá vyhovuje všetkým kladeným požiadavkám. Syntézu prof. Vaněčka posudzujeme preto predovšetkým zo spomenutých aspektov.

Práca obsahuje dejiny štátu a práva od vzniku štátu až do r. 1948. Dejiny štátu a práva na Slovensku sa obmedzujú zväčša na všeobecnú charakteristiku niektorých inštitúcií. Autor zdôvodňuje tento nedostatok tým, že systematický právne-historický výskum najmä starších dejín sa toho času nerobí a výsledky buržoáznej vedy nám nestačia. To je pravda. Avšak napriek tomu možno a treba rozpracovať túto oblasť, aby sme vytvorili komplexnú syntézu dejín štátu a práva na území ČSSR. Ak si uvedomujeme, aký neobyčajne veľký význam majú marxistické dejiny najmä na Slovensku, kde v minulosti, menovite v čase národného obrodzenia, história zo špecifických príčin nezahrála vážnejšiu úlohu, tak musíme k zdolaniu prekážok urobiť všetko potrebné. Je to zrejme povinnosťou predovšetkým slovenských právnych historikov, no pokiaľ ide hlavne o staršie dejiny, môžu aj špecialisti, odborníci z oblasti právnej histórie v Čechách a

* Redakce uveřejňuje recenzi o této práci publikované jako rukopis, protože shrnuje výsledky nejnovějších prací o dějinách státu a práva v Československu a protože již byla recenzována v zahraničí (Czasopismo prawnohistoryczne 1962, str. 201—4 — J. Bardach).

na Morave v mnohom pomáhať. Predmetom slovenských dejín sú všetky fakty, javy, udalosti, týkajúce sa slovenského etnika od najstarších čias až do prítomnosti, a územia, na ktorom, a štátu, v ktorom Slováci po stáročia žili. Patria sem teda aj dejiny štátu a práva územia a štátu, v ktorom Slováci žili, najmä výklad vývoja tých štátnych a právnych inštitúcií, ktoré bezprostredne ovplyvňovali životné podmienky slovenského ľudu. Vzhľadom na to, že v mnohých reláciách možno sa oprieť o syntetické diela zo všeobecných dejín. (Přehled československých dějin, Dějiny KSČ, Dejiny Slovenska), že tézy dejín štátu a práva ČSR za kapitalizmu sú hotové, že jestvujú niektoré monografie maďarských marxistických právnych historikov-medievalistov, ktoré síce nenahradzujú vlastný výskum a vlastné hodnotenie, ale sú použiteľné aspoň k prvej syntéze, treba podľa mojej mienky počítať s tým, že budúca vysokoškolská učebnica musí obsahovať aj vyhovujúci výklad dejín štátu a práva na Slovensku.

Stavba „nástinu“ je logická, prehľadná; delenie periodizačných celkov na 284 základných otázok uľahčuje štúdium látky. Pedagogickú účinnosť diela stupňujú aj pripojené materiály k prehľbovaniu štúdia niektorých partíí téz, ďalej aj orientačný chronologický prehľad, zoznam základnej literatúry k jednotlivým kapitolám, ako i register, ako orientačná pomôcka k príprave na skúšky.

Pri stanovení proporcií výkladu jednotlivých typov štátu v budúcej učebnici, bude však potrebné ešte raz premyslieť autorom volenú úpravu. Feudálny štát zaberá okolo 330 strán textu. Z toho ranofeudálna monarchia a rozdrobenosť, včítane otázok rodinného, trestného a procesného práva obnáša 96 strán, husitská revolúcia 33 strán, stavovská monarchia, včítane ukážok z obligačného, dedičského, trestného a procesného práva 110 strán, absolutistická monarchia, včítane vývoja rodinného, majetkového trestného a procesného práva 88 strán. Kapitalistický štát zaoberá spolu 174 strán textu. Z týchto pripadá na buržoáznú revolúciu 16 strán, na absolutizmus 28 strán, na konštitučnú monarchiu 15 strán, na vývoj práva v r. 1848—1918 19 strán. Na obdobie 1918—1938 spolu len 42 strán, na roky národnooslobodzovacieho boja 49 strán. Tieto proporcie zodpovedajú síce časovým reláciám historických období, avšak nie sú v súlade s požiadavkou širšieho a hlbšieho výkladu novších dejín, dejín kapitalizmu, najmä dejín ČSR. Myslím, že výklad dejinných udalostí, v priebehu ktorých sa formovala sila proletariátu a ktoré predchádzali našej národnej a demokratickej revolúcii r. 1945, mal by v učebnici zaberať asi toľko miesta ako výklad feudálneho štátu a práva.

Najhlbšie sú rozpracované teda partie feudálneho štátu a práva. Autor tu plne uplatňoval výsledky vlastnej, dlhoročnej vedeckej činnosti, vlastného vedeckého bádania, ako i bohaté skúsenosti z vlastného vysokoškolského pedagogického pôsobenia. Ideologické zameranie sa správne uplatňuje v tézach o pomere ranofeudálnych štátov na našom území k západnému susedstvu, o pomere k nemeckému štátu za rozdrobenosti, v krátkom náčrte situácie na slovenskom území. Skoro polovica výkladu je venovaná charakteristike právneho poriadku a niektorým inštitúciám českého občianskeho, trestného, procesného práva v 11—14 st. Zdá sa, že partie, v ktorých sa načrtla štruktúra, organizácia štátu, štátnych orgánov moci a správy, ako i správy miest a poddanských dedín, sa mohli ešte širšie rozviesť.

Výklad husitského revolučného hnutia je výstižný. Koncentruje sa na revolučný program táborských bratov, na revolučnú prax Táboru, na boj o štátnu formu husitského českého štátu, na význam husitských obcí a na zásady husitského revolučného práva. Vyhodnotenie výsledkov husitskej revolúcie a tam

uvedené závery sú ideové pôsobivé. Škoda, že niet zmienky o vplyve husitstva na Slovensku.

Nie menej pôsobivý je výklad stavovskej monarchie a obdobia absolútnej monarchie. Autor jasnou formuláciou charakterizuje vzťahy medzi feudálnymi stavmi v Čechách, zostrený tlak proti roľníctvu a mestám, zostrenie triedneho boja. Rozoberá postavenie hlavy štátu, organizáciu stavovských snemov v Čechách a na Slovensku, ústredné úrady stavovského štátu — včítane uhorského palatínátu a uhorských šľachtických súdov, pôsobiach na Slovensku — zemskú vládu a nižšie zložky štatného aparátu stavovskej monarchie. Pôsobivé a poučné sú aj partie, v ktorých sa analyzujú právne pamiatky a niektoré inštitúcie českého práva za stavovskej monarchie, menovite obligačného, trestného práva a súdneho konania šľachtických a mestských súdov. Obdobie absolútnej monarchie je dôležité z hľadiska pochopenia úloh a priebehu buržoáznej revolúcie. Myslím preto, že už vo všeobecnej charakteristike tohto obdobia by bolo osožné, zaoberať sa vznikom českého a slovenského národnopolitického hnutia. Autor krátko poukazuje na to v úvode ku kapitalistickému štátu (str. 375—378), avšak táto otázka tesne súvisí s osvietenstvom a s predrevolučným obdobím. V tejto časti diela je veľmi významný výklad pomeru českého štátu k nemeckému susedstvu, politického významu zmien v českom nástupníckom práve, ako i výklad viedenského centralizmu ako sprievodného zjavu absolutizmu. Výklad o zániku českej krajskej organizácie, mestského zriadenia, pozemkovej vrchnosti a organizačnej výstavby habsburskej štátnej moci, osvetľuje a vysvetľuje veľmi jasne tento proces. Takisto aj state o vývoji práva, o právnych pamiatkach, o kodifikačných prácach sú prehľadné a odkrývajú podstatu vecí.

Obdobie kapitalizmu je stručnejšie vylíčené, vzhľadom na už spomenutý menší rozsah, venovaný tejto epoche. V budúcej učebnici sa určite uplatnia aj výsledky pripravovaného kolektívneho diela českých a slovenských právnych historikov o dejinách štátu a práva v ČSR za kapitalizmu. Preto prijímame tieto partie len ako prechodné, dočasné a nedokončené; proste tak, ako to sám autor uvádza v úvode knihy, kde zdôvodňuje príčiny vydanie téz v takejto forme. Pripomienky k tejto časti textu majú preto len jeden cieľ: poukázať na niektoré otázky, ktoré nie sú vždy jednotne, poť. dosť výrazne riešené v tézach autora a v tézach autorského kolektívu spomenutého diela, a to len za účelom dosiahnutia spoločnej platformy. Myslím, že výklad revolučných udalostí r. 1848/1849 má vyzdvihnúť skutočnosť, že úloha vyriešiť základné roľnícke, národnostné problémy, ktoré po porážke revolúcie ostali otvorené, prešla na robotnícku triedu; že demokratické politické názory a týmto zodpovedajúce inštitúcie revolučných síl českého a slovenského národa musia byť náležite zhodnotené. Vývoj po revolúcii v Rakúsko-Uhorsku nesmeroval k buržoaznodemokratickému parlamentarizmu, ale ku konštitučnej monarchii, ktorá až do zániku dualistického štátu sa vyznačovala silnými feudálnymi prežitkami. V boji proti tomuto reakčnému štátnemu aparátu sa rozvíjal národnooslobodzovací boj všetkých utláčaných národov a triedny boj celého proletariátu Rakúsko-Uhorska. Vznik ČSR bol teda predovšetkým výsledkom revolučného hnutia českých a slovenských pracujúcich. Pri analýze vývoja štátu a práva v ČSR, je dôležitým aspektom boj revolučného robotníctva na čele s KSČ proti buržoáznej nadvláde, teda proti buržoáznemu štátnemu aparátu a za vytvorenie Československej socialistickej republiky. V súlade s týmito hľadiskami treba posúdiť aj periodizačné problémy tohto obdobia. Treba však súčasne konštatovať, že tézy autora k dejinám kapitalizmu, aj v uverejnenej podobe, reprezentujú v mnohých pohľadoch plodné

námety, a i diskutabilné state poslúžia pri výmene názorov, pri vydiskutovaní nejasností.

Osobitne treba vyzdvihnúť tú okolnosť, že autor nekončí tézu rokom 1945, ale právom uplatňuje požiadavku, aby do disciplíny dejín štátu a práva ČSSR sa pojali aj najnovšie dejiny, dejiny budovania socializmu; dejiny najslávnejšie, v ktorých sa splnili stáročné túžby nášho pracujúceho ľudu, a to napriek tomu, že podľa terajšieho študijného plánu našich právnických fakúlt sa prednášajú dejinné udalosti nášho ľudovodemokratického štátu v osobitnej disciplíne, v dejinách štátu a práva socialistických krajín. Myslím, že výklad by mal končiť vydaním našej socialistickej ústavy.

Recenzovaná kniha prof. V. Vaněčka je ďalším významným krokom k vypracovaniu syntetického diela dejín štátu a práva na území ČSSR, na ktoré naša právnehistorická veda už dávno čaká.

Martin Vietor

Karel Malý, K českému trestnímu právu 15.—16. století, Rozpravy CSAV, Řada společ. věd, roč. 72, 1962, seš. 4, str. 112

Plánovité studium hlavních jevů ve vývoji státu a práva na území dnešního našeho státu, jak je prováděno jednak na našich právnických fakultách, jednak v rámci Československé akademie věd, přineslo v nové — a dosud nejzávažnější — práci badatele mladší generace Karla Malého další cenný výsledek. V čem jsou jeho klady a k jakým úvahám dává podnět?

Zvláště příznivým rysem v nové práci K. Malého je to, že ani při nejpodrobnějších rozborech detailů daného tématu, jejichž nutnost přináší zejména používání původního materiálu z archivů, neztrácí ze zřetele obecné souvislosti. Dokladem toho je již úvod k recenzované práci, v němž se autor jednak vypořádává s námitkou, že jde o téma z doby dávno minulé, jednak zasazuje svůj problém do celkového pohledu na rozvoj feudálního státu a práva u nás. Jiný příklad poskytuje Malého rozbor a koncepce deliktu *moci* na str. 82—85.

Pevné zakotvení v marxismu-leninismu umožňuje autorovi zdařilou expozici vlastního tématu a poskytuje mu metodicky bezpečný přístup k řešení otázek, jež tvoří jádro práce. Nejde tu v žádném případě o otázky snadné, jejichž řešení by se snad dalo redukovat na pouhé sebrání materiálu z právních předpisů a ze soudních nálezů stavovského období českého státu. Naopak, bylo třeba, aby autor vyvinul značné tvůrčí úsilí, měl-li náročnému čtenáři orientovanému historicko-materialisticky podat obraz hlavních právních instrumentů, jimiž vládnoucí třída 15. a 16. století u nás chránila své nejdůležitější zájmy a vymoženosti, na kterých spočívaly základy její třídní organizace, stavovského státu.

Nesmíme totiž zapomínat, že prameny samy nezanechaly nám systém trestního práva, jaký by odpovídal potřebám objektivního vědeckého pohledu dnešní doby a že ani dosavadní literatura, kterou autor kriticky probírá v II. kapitole své práce, k uspokojivému systému nedospěla, zejména ovšem proto, že neměla jasno v základních otázkách státu a práva vůbec.

Pokud jde o systematiku, bude mít kritický čtenář stále asi pochybnosti o vhodnosti seřazení látky v kapitole V. nazvané „Trestněprávní ochrana feudálního soudnictví, právního řádu a ústředních orgánů feudálního státu“. Že zde autor kolísal, ukazuje nejlépe skutečnost, že právě citovaný nadpis zní v Obsahu (na str. 112) jinak než v textu (na str. 75), v čemž je určité formální